

TİLAPYA BALIKLARININ ÜREME ÖZELLİKLERİ

Hasan Hüseyin ATAR*

Tilapya, geniş bir aile olan Cichlidae familyasından 100 kadar cinse verilen bir isimdir. Bugün eski ve yeni dünyanın tropik ve subtropik sularında yaygın olarak bulunur ve besin olarak tüketilir. Dış yapıları ve gösterdikleri farklı davranış özellikleriyle diğer tatlı su balıklarından kolayca ayrılır.

Tilapya, yandan yassılaştırmış bir gövdeye ve nispeten büyük bir kafaya sahiptir. Boyları genellikle 20-30 cm'dir; ancak 40-50 cm'ye ulaşanları vardır. Renk türden türe değişir; hatta aynı tür olanlarda da fark görülür. Tilapyalardan bazı türleri, renk değiştirme ve kamuflaj olma kabiliyetine sahiptirler. Korktuklarında ya da ışıklanma değiştiğinde, tilapyalardan rengi değişir. Genelde ürkektirler; bu sebeple sürekli saklanma eğilimindedirler. Tilapya akvaryumlarında yetiştirildiğinde, bu özelliklerinden dolayı saklanabilecekleri yerlerin olması gerekir. Tilapya göllerde ve nehirlerin ağır akan kısımlarında, halçelerde ve acı su bölgelerinde yaşar. Su bitkilerinin arasında ya da kıyıdaki çıkıntılı kayaların arasında saklanabileceği yerleri tercih eder. Tilapyanın çevreye uyum yeteneği de oldukça iyidir.

Tatlı su çipurası olarak adlandırılan tilapya, bir fil kadar iştahlı, bir tavşan kadar hızlı üreme özelliğinde olan bir hayvandır. Tilapyanın sonradan yerleştirildiği göllerde diğer balık türlerinin çok azaldığı gözlenmiştir. Bu nedenle tilapya suni göletlerde üretilmektedir.

Tilapya üreme özellikleri bakımından iki farklı davranış özelliği gösterirler. Birinci grup, yavrularını ağızda besleyenlerdir. Bunlara en iyi örnek *Tilapia nilotica*'dir. Bu grup balıklar, yumurtaları, yumurtlamadan hemen sonra ağızlarına alırlar ve onları yavruların gelişimi süresince korurlar.

İkinci grup, tabana yumurtlayanlardır. Bunlara en iyi örnek ise, *Tilapia zillii*'dir. Diğer gruptakiler gibi yumurtalarını tabana bırakırlar; fakat ağızlarına almak yerine yere yapışan yumurtaları korurlar.

Tabana yumurtlayanlarda, yumurtlama amacıyla bir çift oluşana kadar birkaç gün süren değişik oyunlar şekillenir. Fakat böyle bir çift oluşuktan sonra, aralarındaki ilişki çok güçlü olur. Böyle organize bir çift, bölgelerini korur, temizler ve yumurtlamak amacıyla çukur kazar. Dişi, yumurtalarını bu çukura döker; erkek, bu yumurtaları döller. Yumurtlama ve döllenmeden sonra çiftler, yumurtaların yanında yüzürler ve karnı yüzgeçleriyle yumurtaların ihtiyaç

Bir fil kadar iştahlı, bir tavşan kadar hızlı üreme özelliğine sahip olan tilapya, 2-3 aylıkken üremeye başlar; yılda 6-11 defa yumurtlar.

cı olan oksijenli temiz suyu sağlamak için, yelpaze hareketi yaparlar.

Yavrularını ağızda besleyenlerde başlangıçta dişiyle erkek 2,5-5 cm derinliğinde 12,5-30 cm genişliğinde bir çukur kazarlar. Bunu yaparken kum ya da küçük çakılları ağızlarıyla alarak, yuvadan biraz uzağa bırakırlar. Sonra erkek baş üstü yüzür ve çukurun dibini ağızıyla düzeltir. Bunun arkasından ağır ağır yuvanın üzerinde dolaşarak karnını buraya sürer. Dişi de ona katılır ve balıklar sırayla yuvanın üzerinden yüzerek geçerler. Sonunda dişi yumurtlar ve erkek de bunları döller. Bu birkaç defa tekrarlanır. Bütün yumurtaları bıraktıktan sonra, cinse göre dişi ya da erkek veya ikisi birden yumurtaları bir emme hareketiyle ağızlarına çekerler. Yumurtaları balıkların ağızlarında çatlar. Yavrular 8-20 gün sonra erginlerin ağızlarından çıkar ve yüzerek uzaklaşırlar. Bazı cinslerde dişi, önce yumurtaları sonra da erkeğin saldırdığı sıvıyı ağızına alır. Böylece yumurtaları ağızında döllenir.

Erkek tilapya balığı doğal şartlarda 3-5 m çaplı bir alanı korur ve yaklaşan balık ya da herhangi bir cisme saldırır. Erkeklerin saldırganlıkları zamanla artar ve renkleri değişir, yüzgeçleri daha dikleşir.

Bir cins üzerinde yapılan denemelerde yumurtalarına ağızda kuluçka yöntemini uygulayan erginden, yumurtaları alındığı zaman, çatlamadığı ve mantarlaştığı anlaşılmıştır. Çünkü yumurtalar, erginin boğazında hareket etmekte, hem birbirlerine hem de ağzın yanlarına sürtünmekte, bu da onlara zarar verebilecek bakterilerin temizlenmesini sağlamaktadır.

Tilapya 2-3 aylıkken üremeye başlar; yılda 6-11 defa yumurtlar. Tilapya bugün tropik ve yan tropik ülkelerde önemli bir besin sayılmaktadır. Eski Mısır'dan kalma eserlerdeki resimlerden, balığın binlerce yıl önce de tutulduğunu göstermektedir. □

* A.Ü. Ziraat Fakültesi Su Ürünleri Bölümü Araştırma Görevlisi.